

Шор Анастасія Максимівна

студентка 1-го курсу магістратури

факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ

В умовах поширення тенденцій стосовно якомога активнішого застосування до неповнолітніх альтернативних позбавленню волі покарань в «міжнародній практиці» [9] все більшого значення сьогодні набувають питання, пов'язані із особливостями застосуванням тих покарань, які, у свою чергу, характеризуються наявністю т. зв. «виправно-трудоного впливу», а також суттєво підвищують т. зв. «виправний потенціал». Подібна ситуація зазвичай обумовлюється важливістю досягнення цілей покарання із значно меншим обмеженням прав і свобод, заохочуючи тим самим засуджених до більш «ширшого призначення в реальному житті», адже вважається, що найбільший ефект у їх виправленні спостерігається переважно у випадках органічного поєднання «виправних» та «каральних» засобів, за допомогою яких безпосередньо досягаються «позитивні зміни» у свідомості відповідних осіб й «створюється готовність» до самокерованої правислухняної поведінки. З огляду на це, нюанси їх застосування до неповнолітніх дедалі частіше привертають увагу фахівців у сфері теорії та практики кримінального права, а відтак потребують всебічного подальшого дослідження.

Аналіз правових документів, положень національного законодавства, а також спеціальної літератури дає підстави стверджувати, що в умовах реформування чинного законодавства України про кримінальну відповідальність, найбільш дієвою альтернативою покарань, пов'язаних з позбавленням волі, є покарання у виді громадських робіт, передбачене п. 2 ч. 1 ст. 98 Кримінального кодексу України (далі – КК України), яке наразі використовується з метою перевиховання неповнолітніх, винних у вчиненні кримінальних правопорушень [7] та цілком відповідає загальновизнаним міжнародним стандартам поводження із засудженими.

Разом з тим, примітно, що громадські роботи в їх сучасному вигляді, порівняно із КК України 1960 року, доволі часто вважаються т. зв. «новелою» національного кримінального законодавства та одним із «наймолодших» видів кримінального покарання у вітчизняній юридичній практиці, однак зарубіжний досвід свідчить про те, що такий вид покарання існує досить давно та є запозиченим із закордонної практики, і як наслідок,

для законодавства України є відносно новим та подекуди навіть й «малознайомим» [3, с. 144; 4, с. 24].

Слід зазначити, що громадські роботи в порівнянні з позбавленням волі вбачаються більш ефективним видом покарання, яке приносить користь суспільству, сприяє профілактиці злочинності, ресоціалізації засуджених шляхом залучення до суспільно корисної праці, а також не характеризується такими негативними наслідками для них, як покарання у виді позбавлення волі [11, с. 216]. Проте, існують й певні дискусійні питання, що, насамперед, пов'язані з тим, що покарання у виді громадських робіт вкрай рідко застосовується до неповнолітніх правопорушників, більше того, у деяких регіонах України протягом останніх двох років зовсім відсутня практика застосування судами до неповнолітніх даного виду покарання. Так, громадські роботи в Особливій частині КК України [7] передбачені тільки в 14 із 447 статей (за наскрізною нумерацією), що складає 3,13%. Більш того, відповідні статті передбачають кримінальну відповідальність за далеко не найпоширеніші кримінальні правопорушення, а деякі з них, у силу властивих їм особливостей, взагалі практично не можуть бути вчинені неповнолітніми. Навіть існує думка про те, що реально «чинні» покарання, які впливають на майнові інтереси засуджених неповнолітніх та є альтернативою покаранням, пов'язаним з ізоляцією від суспільства у загальній кількості складають ледве більше 1% [10, с. 100]. І, дійсно, згідно зі статистикою Державної судової адміністрації України за 2019 рік, покарання у виді громадських робіт було призначено неповнолітнім тільки у 123 випадках із 1662 неповнолітніх засуджених у віці 16-17 років [12].

Наведені дані свідчать про необхідність удосконалення законодавства з метою надання суду більш широких можливостей в частині призначення громадських робіт. У зв'язку з цим існує думка про те, що більш широкому використанню цих видів покарань сприяє закріплення у КК України можливості їх застосування до неповнолітніх не тільки як основних, але й додаткових покарань, що, у свою чергу, буде сприяти індивідуалізації покарань неповнолітніх, а також забезпечуватиме досягнення головної мети – їх виправлення [6, с. 96]. Тож цілком обґрунтованим вважається передбачення у чинному КК України можливості застосування покарань у виді громадських та виправних робіт до неповнолітніх з 14-річного віку [2, с. 167], що, загалом, не тільки узгоджується із міжнародно-правовими стандартами у сфері їх застосування [8, с. 195], й відповідає чинному законодавству України про працю, оскільки воно також дозволяє залучати неповнолітніх із 14-річного віку до легких робіт, які не завдають шкоди їх

здоров'ю [5]. Крім цього, слід звернути увагу і на те, що покарання у виді громадських робіт цілком можуть слугувати не лише в якості кримінальних покарань щодо неповнолітніх, а і як примусові заходи виховного характеру, що, зокрема, узгоджується, наприклад, із кримінальним законодавством Королівства Нідерландів, яке передбачає застосування покарань у виді громадських до неповнолітніх і як «заходів впливу» на підлітків, звільнених від кримінальної відповідальності, і в якості «покарання» [1].

Таким чином, наявність низки дискусійних питань та певних труднощів, які існують довкола проблематики застосування покарання у виді громадських робіт до неповнолітніх, обумовлюють нагальну необхідність врахування відповідних змін та доповнень, адже їх реалізація сприятиме забезпеченню більш широких можливостей суду щодо індивідуалізації покарань, які застосовуються до таких осіб.

Список використаних джерел

1. Criminal Code of the Kingdom of Netherlands (1881, amended 2012). URL: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf (date of access: 15.12.2021).
2. Березовська Н. Л. Покарання, пов'язані з виправно-трудовим впливом, що застосовуються до неповнолітніх. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. праць / голов. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Фенікс, 2004. Вип. 22. С. 166-170.
3. Беца О. В. Нетюремные санкции и их применение в зарубежных уголовно-правовых системах. *В поисках альтернатив тюремному наказанию* : материалы междунар. симпозиума (г. Киев, 15-16 янв. 1997 г.). Киев, 1997. С. 125-152.
4. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні : посібник / за ред. О. В. Беци. Київ : «МП Леся», 2003. 116 с.
5. Кодекс законів про працю України : Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.12.2021).
6. Коновалова А. Ю. Види покарань для неповнолітніх за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 246 с.
7. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.12.2021).

8. Мирошниченко Н. М. Деякі пропозиції вдосконалення законодавства щодо заходів кримінально-правового впливу на неповнолітніх. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані* : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 189--207.

9. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) : Міжнародний документ від 14.12.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907#Text (дата звернення: 16.12.2021).

10. Панкратов Р. И. и др. Дети, лишённые свободы. М. : Юрлитинформ, 2003. 256 с.

11. Смирнова А. О. Проблемні питання громадських робіт у системі кримінальних покарань. *Перспективи реформування кримінально-виконавчої системи України* : матеріали круглого столу студентів, аспірантів, молодих вчених (м. Харків, 4 квіт. 2017 р.) : в 2 т. Харків, 2017. Т. 2. С. 216-218.

12. Судова влада України. Судова статистика. 2019 рік. № 8 – Звіт про неповнолітніх засуджених за 2019 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2019 (дата звернення: 16.12.2021).

Науковий керівник: к.ю.н, доцент Кузьмін Е. Е.